

Bitef
TEATAR

KAMENI TEATAR IS

HEARTEFACT

Biljana Srbljanović

MALI MI JE OVAJ GROB

Režija: Dino Mustafić

MESS
INTERNATIONAL THEATRE FESTIVAL
MILANO 2016

Testament film I

Sezona 2014/2015

Biljana Srbljanović

MALI MI JE OVAJ GROB

Režija: Dino Mustafić

Igraju:

Milan Marić
Svetozar Cvetković
Marko Janketić
Ermin Bravo
Amila Terzimehić

Produkcija

Hartefakt
Bitef teatar
Kamerni teatar 55
Kazalište Ulysses
Testament films
MESS

Violončelo:

Aleksandar Latković
Nebojša Janković

Producent: Andrej Nosov
Izvršna producentkinja: Milica Milić
Dramaturzi: Željka Udovičić, Božo Koprivica
Kompozitor: Draško Adžić
Scenograf: Dragutin Broz
Kostimografkinja: Darinka Mihajlović
Koreografkinja: Sonja Vukićević
Snimanje i obrada zvuka: Dobrivoje Milijanović
Scenski govor: Dr Dejan Sredojević

Korepetitorka: Ana Čosović
Fotograf: Vladimir Miladinović
Asistentkinja režije: Tijana Vasić
Asistenti organizacije: Janko Dimitrijević,
Stefan Todorović
Šef tehnike: Ljubomir Radivojević
Inspicijentkinja: Maja Jovanović
Majstori tona: Miroljub Vladić, Nikola Marjanović
Majstori svetla: Dragan Đurković, Milan Neić
Dekorateri: Aleksandar Marinković,
Goran Gavrančić, Vladan Milošević
Gardaroberka: Marta Narančić
Vizuelni identitet: Hominid studio
Video: Srđan Češić

Hvala Bilijar klubu Cue ball i
Bilijar Savezu Srbije na podršci

Predstava se realizuje u saradnji sa
GDK „Gavella“ u Zagrebu

O autorki:

Biljana Srbljanović je rođena 1970. godine u Švedskoj. Diplomirala je na Fakultetu dramskih umetnosti u Beogradu, na odseku Dramaturgija, gde radi od 1996. godine, trenutno kao vanredna profesorka. Kao studentkinja, zajedno sa Milošem Radovićem, radila je na stvaranju serije *Otvorena vrata* i napisala je scenario za većinu epizoda. Njene drame su prevedene na preko dvedeset stranih jezika i izvedene u više od stotinu pozorišta širom sveta, i objavljene na više jezika u Evropi. Napisala je, između ostalog, i drame: *Beogradska trilogija* (1997), *Porodične priče* (1998), *Pad* (2000), *Supermarket* (2001), *Amerika drugi deo* (2003), *Skakavci* (2005), *Barbelo, o psima i deci* (2007), i *Nije smrt biciklo da ti ga ukradu* (2011). Petostruka je dobitnica Sterijine nagrade, zatim i nagrada: Osvajanje Slobode, Dragiša Kašiković, Slobodan Selenić, Godišnje nagrade Grada Beograda za dramsku umetnost, Statuete Joakim Vujić i najvišeg evropskog priznanja – Premio Europa – Nova pozorišna realnost. Završava naučne doktorske studije iz Teorije dramskih umetnosti, medija i kulture na Fakultetu dramskih umetnosti. Alumni je Fulbright stipendije i bila je gostujuća profesorka na univerzitetima u Njujorku, Beču, Milanu i Firenci. Osnivačica je Foruma pisaca i dobitnica francuskog ordena iz reda Viteza umetnosti i književnosti, borkinja za prava životinja, a nekad i ljudi. Stalna saradnica Peščanika, u Srbiji objavljuje na Twitteru.

Reč autorke:

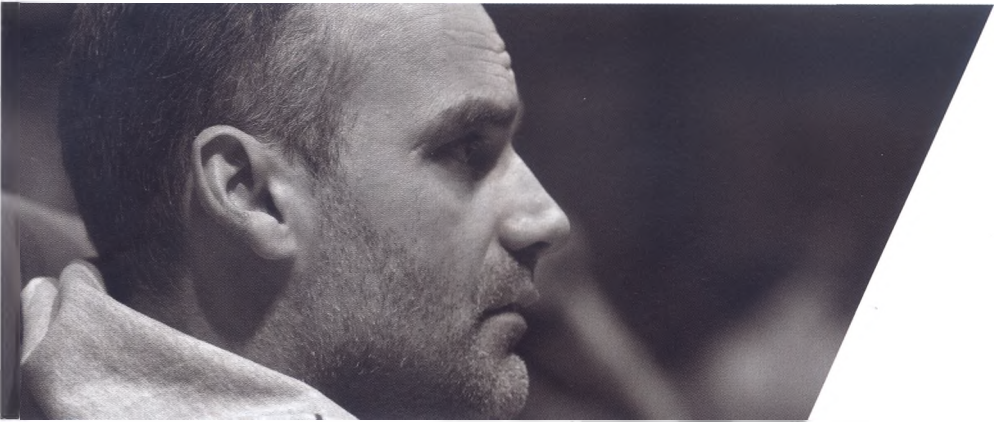
Pišem ovaj tekst dok gledam dnevne novine. U njima – jučerašnje vesti: dva nasmejana, vesela starca bezbrižno ulaze u zgradu Specijalnog suda u Beogradu, gde treba da svedoče o učešću tajne policije u ubistvu novinara Slavka Ćuruvije. Obojica su bili na najvišim položajima, obojica učestvovali u najstrašnijim zločinima, a da im dlaka s glave ne fali, vesele deke bez straha gledaju pravdi u vezane oči i smeju joj se u lice. A ja ne smem ni ime da im izgovorim, jer je ona parapolijska organizacija kojoj pripadaju, jača od svih pa i od mog života.

Crna Ruka još postoji. Ona je deo našeg života a da mi to ni ne znamo. Ona mene za kosu vuče i ne dozvoljava da istinu kažem do kraja. Ona upravlja nama, kako god mi mislili da smo slobodni.

Crna Ruka se ovde, više od jednog veka, obračunava sa svim onim što je plemenito, revolucionarno i napredno. Ona likvidira, ona mobilise, ona indoktrinira, ona vlada.

Ovaj komad govori o stradanju revolucionara i kidnapovanju njihove plemenite ideje u najmračnije svrhe Crne Ruke. On je moj obračun sa njima. On je moje učešće u mladobosanskom pokretu pobune protiv gubice koju nam nameću, a koju ni ne znamo da nosimo. On je moje tajno tamburaško društvo i sokolski pokret. On je moj štit od zalutalog trećeg metka koji, nikad ispaljen u Sarajevu, još uvek luta Balkanom vrebajući svoju poslednju žrtvu.

Princip nije ni terorista ni heroj. On je žrtva baš kao i svi mi.

O reditelju:

Dino Mustafić je diplomirao na Akademiji scenskih umjetnosti u Sarajevu, Odsek za režiju, i na odseku za Opštu književnost na Filozofskom fakultetu u Sarajevu. Režirao je u mnogim pozorištima i gradovima regiona: Beograd, Zagreb, Sarajevo, Sofija, Ljubljana, Rijeka, Trst, Split, Maribor, Skopje, Priština, Podgorica... Njegove predstave su igrane i izvođene na raznim jezicima i osvajale su nagrade na mnogim domaćim i internacionalnim festivalima: u Kairu, Rimu, Madridu, Bogoti, Gvadalahari, Parizu, Londonu, Sibiu, Vratsa, San Hozeu, Rijeci, Zagrebu, Novom Sadu... Predstava *Helverova noć* Kamernog teatra 55 je ušla u istoriju bosanskohercegovačkog pozorišta kao najnagrađivanija, sa 23 internacionalna priznanja. Postavio je više od 50 drama klasičnih i savremenih pisaca. Snimio je više dokumentarnih filmova i dugometražni igrani film *Remake*, koji je gostovao na više od 40 festivala, a nagrađen je u Minhenu i San Francisku. Od januara 2003. do decembra 2005. godine je bio Umetnički direktor drame Narodnog pozorišta Sarajevo. Na čelu je najstarijeg pozorišnog festivala u regionu, Internacionalnog festivala MESS od 1997. godine, kojeg je obnovio nakon opsade Sarajeva sa svojim saradničkim timom.

Reč reditelja:

VJERNI UTOPIJI

Istorija i sudbina su neumoljive za Balkance, privezuju nas za grobove i uspomene, stalno nas dovode u nacionalnu nužnost i dužnost da preispitujemo svoje pozicije. Umjetnost ne zanima istorijski fakat, već ljudska sudbina, strahovi i nadanja poput Mladobosanaca koji se nisu mirili sa zatečenim svijetom, željeli su da ga mijenjaju, sanjali su slobodu južnoslovenskih naroda. Kada sam čitao tekst, mogao sam da čujem lupanje srca tih klinaca, jer su imali svoju utopiju i ostali joj vjerni, pravedni u svojoj nakani, ali su nosili sa sobom i dilemu, sigurnost i sumnju, mir i iskušenja, naposljetku, kaznu i grijeh za učinjeno. Ovo nije ni politička, niti istorijska drama, već je angažovana, jer vodi i prema našoj stvarnosti koju prepoznajemo, dok njezin umjetnički jezik postavlja pitanja etičke prirode koja uznemiruju i koja se pamte. A oni koji se pamte nikada nisu usamljeni. Zato će ova drama imati važno mjesto u istoriji južnoslovenske drame. Vjerujem da će ova predstava pokazati koliko je važan odabir i način onoga čega se trebamo i moramo sjećati kako bi osvijetlili i osvjestili našu sadašnjost kroz našu prošlost.

Reč dramaturga:

U PRINCIPU, živimo u vremenu, ali i geografskomentalnom prostoru gdje je premještanje kostiju, izlivanje pa razbijanje stopa i slično – neka vrsta uobičajenog sporta, gdje se duhovi prošlosti pojavljuju ne zato što su priznati i poznati dio našeg identiteta, historioografski smješteni i počivaju mirni, već zato da bi se uvijek netko drugi o njih sapltao pokušavajući ih interpretirati ili reinterpetirati u korist svojih sitnih, opasnih dnevopolitičkih interesa.

O PRINCIPU Biljana piše dramu koja se opire pravilima. Dramaturškim i inim. Izato intrigira. Opire se pravilima poznatog i zato udobnog, opire se pravilima «pristojne» literature, pravilima «klasičnog» teatra. Opire se jednostavnom definiranju koje «posprema» problem svrstavajući ga u jednu od poznatih «ladica» teorije drame, ili pak prakse kazališta.

PO PRINCIPU vlastitosti koju Biljana njeguje kako rukopisom tako i stavom prema bivšem i sadašnjem vremenu ona slaže tekst «Mali mi je ovaj grob». Tekst čija se suvremenost ne ogleda u pukoj faktografskoj istini da pripada ovom tre-

O PRINCIPU IZ PRINCIPA

nutku (naprosto prigodničarski: pa godišnjica je!, ali i prigodno: čiji je i tko je uopće Princip?), već u odluci da pokuša kritički promisliti, progovoriti i o ovom našem (ne)vremenu, o Gavrilovom metku koji putuje ovim prostorima već čitavo jedno stoljeće. Ona odolijeva okolnostima koje prozivaju prijeteći i znatiželjno, tražeći «ili – ili» i kaže «niti – niti». Heroj ili terorist? Ubojica ili žrtva? Srbin ili Jugoslaven? Ne opravdava niti ne optužuje. Naravno da je u predstavi jasno da to nije bio pucanj u čovjeka, nego u nadvojvodu, u okupatora Gavrilove domovine, u vrijeme kada je atentat nedvojbeno bio legitimno sredstvo borbe, ali da je danas takav čin teško i nepotrebno opravdavati. Zato ovaj Gavrilo nije ni heroj ni terorist, već, pogotovo uzevši u obzir tijek povijesti na ovim prostorima – žrtva. Kako kaže i sama autorica. Priča je to prije svega osobna, o nekim klicima, mladoboscancima, koji imaju ideale (kako to danas zvuči nemoguće!), koji imaju svoje strahove, dvojbe, razboritost, ludost, zaljubljenost, hrabrost... i potrebu da učine nešto. «Nešto veliko». I onima drugima. Koji znaju kako manipulirati svaki idealizam. Smrt tako postaje dio

njihovih života, pa stoga je i dramaturški opravdano, samorazumljivo da scenom šetaju i mrtvi i živi, da je (a)kronologija komada preslika asinhroniteta naših povijesti. Osobno postaje opće, a socijalno se ogleda u političkom: krhotine intimnih drama skupljene istom idejom na jednom mjestu postaju ogledalo raspadajućeg društva. Koje tim pucnjem ulazi u Veliki rat. Ili izlazi iz nekog još goreg.

PREMA PRINCIPU koji se odlučuje za umjetnost, a nikako pokušaj bilo kakve precizne rekonstrukcije: ova je drama tek inspirirana konkretnošću povijesne ostavštine. Fikcija je ona koja je zagantirala poetičnost koja pokazuje i prokazuje ljude od krvi i mesa. I upravo takav modus izričaja nepogrešivo osigurava dijalog s onim što zovemo - istinom.

PRI PRINCIPU dramaturške konstrukcije komada Biljana opet ostaje nova. I drugačija.

Prvo se utječe fragmentarnoj dramaturgiji u prvom, znatno dužem dijelu, kojom stvara osebniju naraciju gdje sjećanja, kjučni emotivni trenuci probiru događaje o kojima govori, sugerirajući tako

istrzanost tog nervoznog vremena pred atentat, zatim ga završava serijom monologa aktera koji govore o samom atentatu, izazivajući formom sliku u kojoj se osobno gubi u impersonalnom i pritišće nas. Tjera i nas da budemo dio te gomile. Tog dana. Potom se u međučinu odlučuje za dokumentarno. Isječci iz različitih novina toga vremena komentiraju događaj u Sarajevu. Drugi dio je serija monologa zatvorenika i mrtvih. Koji se ne vide, ali se čuju. Koji se vide, ali se ne čuju. I postavljaju nam pitanja koja nas vode sve do danas. Struktura je, dakle, neobična, ali baš zato teatarski intrigantna. Jer takva forma je tek posljedica ideje drame, ona je literarni odljev jasno definiranog stava o temi o kojoj je riječ.

Željka Udovičić Pleština

O procesu:

Okupili smo se, prvi put, u Sarajevu, čitajući probe. U decembru. (Decembar svečani svoje disanje teče kao da u hotelskoj sobi Miljacka ječi, Miljacka ili Neva). U prosincu, prosinac se rimuje se prezimenom Princip, i sa mesecom junom.... *kad plitke reke, polako, silaze s uma.*

Probe (i stepenice, stepenice...) u Kamernom teatru i osmehnuti Dragan Jovičić, kao prijatelj i domaćin... i Lejla, Lejla MESS.

Mladi oficir (u vreme opsade Sarajeva, pa imao je 20, 21 godinu) veli da svaka slika, fragment nove drame Biljane Srbljanović „Mali mi je ovo grob“ mora početi iz TBC temperature (eros kao bog grudobolje) iz povišenog tlaka, iz poslednje tri sekunde napada. Jer ovo je drama kratkih rezova, hitrog duplog pasa, ritam, ritam i Bob Fos ili svake noći Nova godina.

Drama B. Srbljanović kao hijeroglif, kao crtež(i) na kutiji za cigarete ili crtež kao otkucaji srca. To je Leonid Šejka. Ili Česlav Miloš ili jedan bivši dečak, samo strasni ljudi menjaju istoriju. Mlada Bosna, jugoslovenska omladina, srpsko-hrvatski, hrvatsko-srpski napredak htela je (u huku krvopisa) da, odmah, menja svet, htela je slobodu. *U podvig, ne pitajući za cenu.*

Mala fusnota o jugoslovenstvu Mlade Bosne i mladobosanac Drago Ljubibratić:

„U oblasti gdje se najviši planinski masivi zapadne Bosne, Uilica i Dinara sa zapada, a Šator sa istoka, spuštaju u dugu kamenitu kotlinu, prostire se Grahovo Polje.

U cijeloj Bosni i Hercegovini teško je naći tako tužan vidik...

MLADA BOSNA: SAMO ĆE NAS LJUBAV NADŽIVETI

Tu je dugo vremena bio samo čardak za turske zaptije i stanice za kiridžije.

Na nekoliko kilometara istočno nalazi se selo Obljaj... Ima Veliki i Mali Obljaj. Veliki Obljaj je rodno mjesto Gavrila Principa.

Principi po tradiciji u njihovoj porodici potiču od Jovičevića iz crnogorskog Grahova, odakle odlaze u dalmatinsko selo Polaču pod Dinarom, a odatle u selo Obljaj u bosanskom Grahovu... Pošto se njihova dužnost sastojala naročito u tome da čekaju neprijatelja u zasjedi, dobili su nadimak Ćeko koji je postao njihovo prezime.“

Iz crnogorskog Grahova su Nikola i Sava Kovačević.

Prezime Princip, prema drugom izvoru, dolazi od toga što je jedan Gavrilov predak bio u Mlecima, pa su ga po povratku prozvali Prinčipe – Princip ili Žudnja Principa prema Mediteranu. Nešto od žudnje za Mediteranom nalazimo u drugom činu drame Biljane Srbljanović.

I pravo je što smo probe počeli tamo gde i sve počinje u komadu „Mali mi je ovaj grob“. U sobi majke Danila Ilića, ulica – sokak Oprkanj 3. Bili smo u Principovom muzeju, videli delove njegovog kostima i „rekonstruisane stope“ i stajali smo na Latinskoj čupriji (kakav spoj reči) i na Carevoj čupriji i na Apelovom keju... I stajali smo a da nismo znali, svako sām na mestu A, B, C, D, F – tamo gde su stajali sarajevski atentatori. I verovao sam u njihove krilate namere.

I stajao sam, a da nisam znao pred izlogom knjižare pred kojom je stajao gimnazijalac Ivo Andrić, i učenik trgovačke škole Gavrilo Princip.

Kaže mi knjižar – prodavac da je juče, pre jedan vek, u toj knjižari za jednu sezonu prodato hiljadu primeraka Šopenhaurove rasprave *o časti*, više od stopedeset primeraka njegovih ogleđa *Metafizika polne ljubavi*, sedamdeset primeraka *Zločina i kazne* F.M. Dostojevskog, pedeset primeraka romana *Ponor* Gončarova, šezdeset primeraka *Priče semdorice obešenih* Leonida Andrejeva i pedeset primeraka *Saputnika* Isidore Sekulić, hiljadu primeraka *Pjesama pod opsadom* Abdulaha Sidrana, stotine primeraka *Knjige oproštaja* Izeta Sarajlića, stotine, hiljadu, primeraka *Poljske konjice* Marka Vešovića i sto primeraka drame Biljane Srbljanović *Mali mi je ovo grob...*

Bili smo kod Šilerove radnje (i slušali zbor Šilerovih „Razbojnika“ kao indikaciju...) i u kavani *Kairo* gde su *Mladobosanci* igrali bilijar i „Šedrvanu“, gde je voleo da sedi Isak Samokovlija i kavani hotela *Evropa* (gde su glumci „tražili odgovore“ od vesele, smehooke Biljane Srbljanović). A ja sam bio u ulici Mirze Delibašića, u ulici Daria Džamonje, u ulici Davorina Popovića, u ulici Ivana Fohta, u ulici Zaima Imamovića, u ulici Sevdalinke:

„Sve bih zemlje za Sarajevo dala,

A Sarajevo za dragoga moga“

(Ovo je za Amilu – Milicu) u ulici Braće Morića:

Je l' ti žao tvoga brata?

Progovara Morić lbro:

Jes' mi žao moga brata!

Još žalije stare majke!

u ulici Asima Ferhatovića, *Duša našeg grada*,
A. Sidran.

Kod Latinskog mosta otisak stopala *ima stotinu čuvstava*: odvažnosti i nežnosti žudnje i bolesti, ljubavi i smrti, sete i radosti, čvrstine i melanholije, i mogao bih nabrajati stotinu do *tisuću čuvsta-*

va. Pa ipak, u Sarajevu (*bogomhranimo mjesto Sarajevo*) otisak stopala, u meni, prevladava čuvstvo stida. Stid je estetska kategorija. I drama Biljane Srbljanović je estetski inat. Jugoslovenski, mediteranski, partizanski inat.

Svaki put kada dođem u Sarajevo stid me što nisam u vreme opsade došao u ovaj grad, u Kavafijev *Grad*, i što 100.000, 100.001 građanin Beograda nije 1992. 1993. krenuo u marš, maraton *na Sarajevo*, da počisti, pomete one zločince sa brda, što su bljuvali moriju na grad Sarajevo. Morija: *Rat je bio mila majka/ šta nam učiniše/ Ove godine potom/ Iz čista mira/ Po Sarajevu/ Počeše najbolji ljudi da mriju/ Tri godine evo/ Kako stoje svi poslovi/ Sa sahrane/ Na dženazu/ Sa dženaze na sahranu/Tri godine evo/ Kako naše Sarajevo/ Ne suši obraza.)*

To *zlo* su na *svojoj koži* (Kiš) osetili Amila, Ermin i Dino.

Na jednoj od proba, još za stolom, mislim da je bio 18. decembar Drago Broz, čutljivi gospodar scenografije ispričao je (opšta indikacija za glumce *Mlade Bosne*) da je njegova mati Mara, rođena Dragulj, kao skojevka bila zatočena u ustaškom zatvoru u Đakovu. Tri puta, u tri tijeđna, bila je na spisku za streljanje. Noćne prozivke za jutarnje streljanje. Sva tri puta, ona je kao *poslednju želju* tražila samo četkicu za zube. Htela je *čista da ode u smrt*, svetlih zuba, a Danilo Kiš još nije bio napisao priču „Grobница za Borisa Davidovića!. *Gvozdeni zubi* i četkica za zube B. D. Novskog.

I Dino: kakva galopirajući šizofrena demencija, a ne seća se dramaturg B. da sam rekao da Princip nije alkaida – terorista - bez lica, već atentator (to je bila moda, revolucionarna moda, šik tih godina) s otvorenim gardom, s otvorenim licem.

Dobro, a da li se priseća Dino kada smo Željka i ja hteli nešto da „štrihamo“, kako je govorio: Ne, ne...ma ne... to je B. Srbljanović, to je praižvedba na našem jeziku.

Pa, dobro, „štrikao“ sam Berharta, T. Vilijamsa, Adamova, Artoa, Kiša, Valensuelu, Bojčeva, Marinkovića...

- Ma pusti *jedna* je Biljana Srbljanović, *jedan* je Dino.

I ja sam 20. decembra odleteo za Beograd, mrljlajući, kao Brando, stihove Maka Dizdara:

Bosna da prost'š jedna

zemlja imade

I posna i bosa da prostiš

I hladna i gladna

I k tomu još

Da prostiš

Prkosna

Od sna

Od sna probudili smo se u *Majdanu*, da prostiš, Dečjem centru za umetnost na Senjaku. Probe, Beograd, januar. Amila, Milan, Marko, Dino, Darinka. Apis nas je redovno obilazio. I bodrio.

Marko, uvek s jednim i hiljadu i jednim pitanjem i jednim, i tisuću i jednim predlogom, kasni hiljadu i jedan sekund i pevuši, svira i pevuši pesmu Lenarda Koena, posvećenu francuskim partizanima.

Koen ili Džoni Štulić:

A vetar, vetar sve nosi,

Kroz grobove duva,

Sloboda će uskoro doći

I mi ćemo izaći iz senke...

Dino, u jednom *konspirativnom monologu* pred probu, u Majdanu, 27. januara, govori *scenografsku poemu* o krevetu, krevetima. Krevet kao energetski, svetlosni kladenac: krevet kao soba, kao soba s pogledom, krevet kao zimomrazica, pljuvaonica, ispovedaonica; krevet kao grob (mali mi je ovo grob), kao balkon, terasa, kao bilijarski sto, žrtveni astal, kao *kasapnica za čelo*, kao zatvorska rešetka, kao bajka, kao klupa za optužene, krevet kao zid, kao obala, kao horizont, kao vrteška, krevet kao Had, kao holandsko ogledalo, srpska peć, krevet kao dirizabl... I još pita D. sećam li se Apolinerove pesme *Raštimovani klavir...* – Ne, ne Kišove pesme „*Raštimovani glasovir*“ koja počinje:

Avenijom crnih šuma

jedna opatica prođe

na biciklu

Pa sećam li se, šta je ovo Oficirov čas iz povijesti umjetnosti, Rubensove slike „*Rasporeni vo u mesarnici*“. Mesarnica na Bajlonijevoj pijaci, a Dino traži urara.

- Rubens, ili Rembrant, ili Ne sećam se – Pa, jesam li bio na koncertu Rostropoviča 10. januara 1973, na Kolarcu. Bah, Betoven, Brams, Borodin, Botičeli *Za čelo*. Ili Draško Adžić *Mali mi je ovo grob* i *Raštimovano čelo*. Kao pank, kao etno, kao neopank, kao neoetno, kao vesela orgija na temu agencijskih vesti, izjava careva i građana, istorijskih dokumenata – kao prebarokna jednostavnost. Čelo kao zvuk oluka, kao zvuk trole, kao krik galeba, kao zvuk grada, kao ironijska – veselo ironijska vizija Sarajevskog atentata. *Minijturna opereta u mesarnici*.

Čelo kao *Čevo Ravno*, i krvavo ljudsko razbojište. Cvele i Amila kao najprilježniji učenici na muzičkim časovima, i Ermin kao Franko Koreli. Pevački i glumački: valjda, valjda, valjda, valjda... Muzička verzija povesti sručena u lik oholosti istorije. I dirigentkinja, stroga, šarmantna dirigentkinja Ana Čosović. I majstor na čelu Aleksandar Latković.

Nakon ove nebulozne fusnote o čelu, vraćam se u Majdan. Iz tog *testa za šizofreničara* ukapirao sam da Oficir iz krhotina sklapa predstavu. U zrcalu slutim dolazak u priču Sonje Vukićević, koja stiže iz *Dnevnika* Nižinskog, tamo *gde rukopis poskakuje*.

Mali rez. Čekamo Marka, beogradski Belmondo kasni tisuću i jedan sekund i čekamo ga u Majdanu: u kavani kostimograf Darinka Mihajlović, Apis, Milan, Dino i... konobar donosi tortu, a podne je, tortu „Moderato cantabile“ za mladog gospodina M. Marića, poklon od tajnovite devojkice. To je Milanova omiljena poslastica, Mislim da Apis zna ko je ta devojkica, ali neće da kaže. Morao sam se potruditi sam, tajanstvena neznanka je pra-pra - unuka Jelene Milišić, devojkice Gavrila Principa. Prema svedočanstvu Ljubice Tute, Princip je sa Jelenom proveo noć 27. juna 1914. godine u parku *kojeg samo rijeka dijeli od mjesta atentata...*

Rez. Ma bez reza. Gavrilo Princip, ili *vazduh koji dišem žedno do bola u rebrima*, bolovao je od grudobolje i viška energije. Po svedočanstvu učenika gimnazije i jednog od atentatora, Vase Čubrilovića, Princip je bio *velika stuva, a to znači da se nikada ne zna gde je, te da izbije sada ovde, sada onde*.

Princip je bio mesečar – ne šali se Biljana Srbljanović, ni Herman Broh ni B. Srbljanović, jer mesečar(i) su najprecizniji strelci.

Znao je Princip, još od detinjstva, da je njemu *dato* da puca odlučujući penal u finalu Svetskog prvenstva. *Znao je to i u onom zapisu Na Bijelašnici:*

„Šuteći koračasmo nestalnim koracima zaneseni u onu tajanstvenu duboku tišinu... zagle-dasmo se kad nas opkoli paklena tama cereći se smijehom nakaznih čudovišta – nečujan i lak drhat i jeza prođe nam poput struje kroz poluumorne udove – koliko puta me je zrcala kobna misao da ne odletim u vječiti bezdan.... Bjelašnica, 25. jun 1911“ Opet juni, lipanj, kao refren...

Nije se Princip plašio tog bezdana. Jer on je pucao po sluhu. Pucao je telom, telom kao volej.

Telo najbolje pamti. Zato i da je Princip *okrenuo glavu* – nije mogao da promaši.

Pucao je u zlo, i pucao je zato što mora, pucao je kao samuraj, kao Jugosloven: „Po nacionalnosti Jugosloven.“

Pucao je kao princ i kao arhangel, to je Crnjanski, da bi se ostvario san. Mlada Bosna – Republika Južnih Slovena. Jugoslavija je estetika inata, Jugoslavija kao vidik, kao horizont na pučini. Kao sloboda, kao jedan jezik, jedna obala. *Zemljo u mom telu, kičmo svetlosti. More moje krvi ima tvoje obale.*

Princip nije *ulični* ubojica, on je heroj. Ili Volt Vitmen (pesnik kojeg su po preporuci Dimitrija Mitrovića čitali i prevodili Mladobosanci, i mladi Andrić):

Ja sam onaj što bestjelesan

je pobjednički mrtav.

Vitmen kao jugoslovenski partizan(i), Princip je znao da u tom činu ima neki *sklad* i lepota. Ili Abdulah Sidran, u dve pesme, dve najbolje pesme o Principu:

Tako sam gladan

i tako sit u istom času...

Bolesna je ovo žudnja,

ali mrtav, znam,

pucaću od zdravlja.

(...)

Cijelivam vrelu cijev

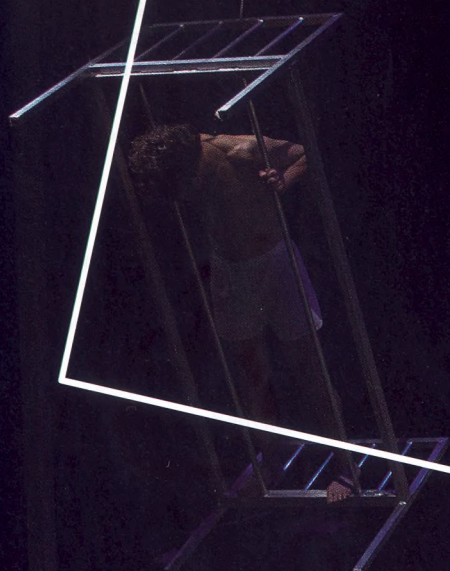
revolvera, i, evo, miran sam sasvim.

Samo mi se plače. Silno mi se plače.

Biljana Srbljanović koristila je, veliku, arhivsku građu (studije, dnevni, novinski izveštaji, svedo-

March 10, 2014 1:31 PM

! GROBOVI NAŠI DEČMICE SEBORI
PO DVOROVIMA ŠETAJ I PLAŠIT GOSPOD
A GROBOVI NAŠI EVROPI ČEZBORIT
JUGOSLOVEN MORA

Biljana Srbljanović zato i piše rekvijem (drugi čin), rekvijem za Mladu Bosnu, za san Mlade Bosne, za Jugoslaviju. U tom činu, rimiše se melanholija (Direr i fon Trir) i melodrama (Džon Ford i Douglas Sirk), junaštvo i stid, stid i strah, mladost i gospodstvo, zlo i nevinost. I zato je Ljubica, Amila, prva žrtva Sarajevskog atentata, i prva žrtva Sarajeva pod opsadom. Jer *lepotom nevinosti*, sve je začarano. U tom rekvijumu je *more* (Nedeljko) *stopalo neba*.

Februar, mart u Bitef teatru. Letelo je vreme, izmicalo kao revolucionarima Mlade Bosne. Sedeli smo na keju Miljacke u Bitef teatru kao lastavice na telegrafskoj žici i umirali sa Danilom, Markom, Amilom, Gavrilom, veselo umirali, jer najlepše je umirati sa sokolom. I kakva je tišina plavila Bitef teatar u onoj slici na prozoru, poslednja noć pred atentat i Marko, Amila, Milan *kad neka slatka patnja ne da u san da utonem*. Ta scena i finale, kad u oproštaju, slepoočnice vrisnu. I dva stiha Principa Gavrila: „Voleo bih da sam živeo druge živote... Voleo bih da mi se rađa dete...“

Činilo mi se da je ova naša Mlada Bosna podmladila i nas španske borbe, Sonju V. i mene. Meni se stalno nešto čini, *a ko činja biti će najbolji*.

I trajala je ta idila sve, sve dok 26. februara nije došao *dramaturški puč*. Od velikih monologa u drugom činu nastao je dijaloški vatromet. I to bez saradnje sa rediteljem, bez konspiracije sa dramaturzima, pa bar Zagreb, nije daleko.

Priznajem, puč je uspeo, *iza puča* stajao je Apis, Svetozar. To je nepravilna rima, al' je rima.

Dva dana posle puča, Milan, Amila, Marko izveli su, na probi *promena*, balet s krevetima pod dirigentskom rukom Sonje Vukićević. Za tri, četiri godine niko mi, ko će mi verovati da sam bio u ekipi, škvadri sa slavnim glumcima Milanom, Amilom, Markom. Niko. Pa neću ni ja verovati, već ne verujem.

Kako izaći iz ovog rukopisa, *koji poskakuje*. Milica i ne veruje da pišem tekst, i šta da kaže Andreju, prošli su svi rokovi. Kad sam se brinuo za rokove. Ma stari sam revolucionar, pa da završim revolucionarno.

Kažu da je Vladimir Gaćinović preneo poslednju poruku Bogdana Žerajića:

„Omladina se mora spremi na žrtve, reci joj.“ I mora biti kostimirana kao Mladost Mlade Bosne *s jezerom svetla u sluhu*.

A u post scriptumu rukuju se Lenard Koen i Gavrilo Princip. Ili pevaju krilate sjene i krilati grobovi:

I grobovi naši Bečom će se borit

Po dvorovima šetat i plašit gospodu.

A grobovi naši Evropi će zborit

Jugosloven mora dobiti slobodu.

Reci joj kaže Žerajić jer sve jeste ako voliš, ili samo će nas ljubav nadživeti.

I smrt fašizmu, živela Mlada Bosna.

p.s. (II)

Na čelu naše nove Mlade Bosne, ogranak u Beogradu, je Milan Marić. Osnivačka skupština u ulici Gavrila Principa u kavani Mustafe Hasana-gića, centarfora Partizana i jednog od najboljih jugoslovenskih strelaca. Najviše je voleo da primi loptu na grudi i da pogodi iz voleja, kao onaj gol Sparti. Pucao je siguran kao princ, Gavrilo Princip.

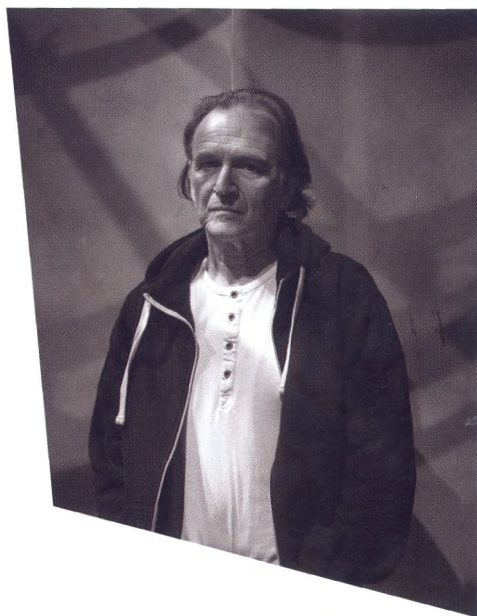
Božo Koprivica

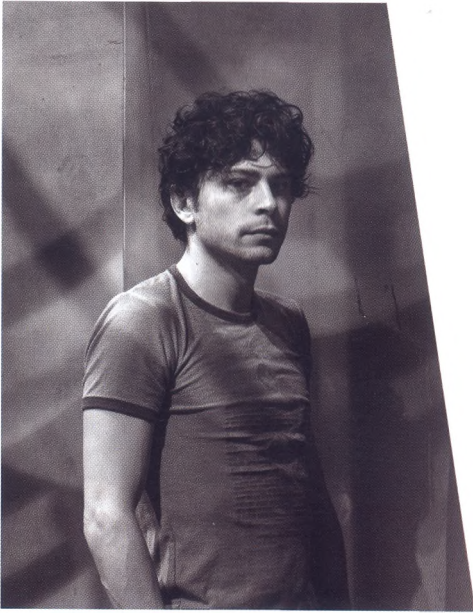
Biografije:

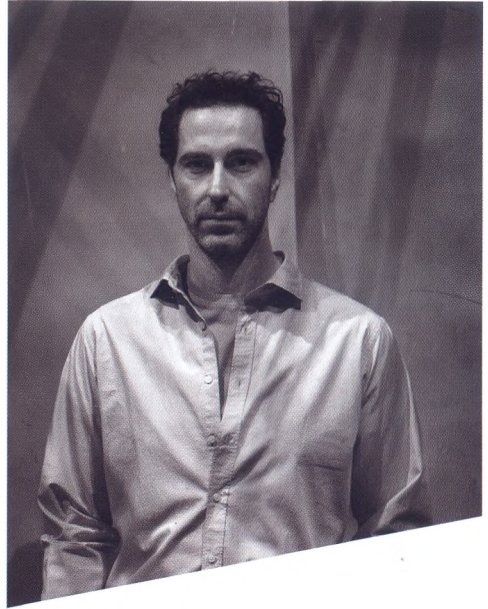
Milan Marić rođen je 1990. u Beogradu. Diplomirao je na Fakultetu dramskih umetnosti u Beogradu 2013. godine u klasi profesorke Biljane Mašić. Od 2013. godine je stalni član Jugoslovenskog dramskog pozorišta. Igra na scenama JDP-a, Ateljea 212, Bitef teatra, Kruševačkog pozorišta. Na filmu je ostvario zapažene uloge u kratkim filmovima reditelja Nikole Ljuce *Četvrtak* i *Narednik*.

Svetozar Cvetković rođen je u Beogradu. Diplomirao je 1980. godine glumu na Fakultetu dramskih umetnosti u Beogradu. Iste godine priključio se ansamblu pozorišta Atelje 212 gde i danas radi kao glumac. U međuvremenu saradivao je sa mnogim pozorišnim trupama i pozorištima u Zagrebu, Novom Sadu, Mariboru, Splitu, Somboru, Sarajevu, Budvi i Podgorici. Igrao je u preko 80 dugometražnih filmova, TV serija, TV drama, koje su uglavnom producirane u bivšoj Jugoslaviji i Srbiji, dok su neke rađene i u inostranstvu. U pozorištu Atelje 212 kao i na drugim scenama u zemlji i regionu ostvario je preko 40 značajnih uloga u modernom pozorišnom repetoaru sa najznačajnijim rediteljima domaće pozorišne scene. U poslednjih 35 godina nagrađivan je za glumački rad na svim važnijim festivalima u Jugoslaviji, Srbiji, kako filmskim, tako i pozorišnim. Od 2005. godine osnivač je i vlasnik Preduzeća za produkciju „Testament films d.o.o.“ iz Beograda, producenckeske kuće koja je producirala 4 filma: *Buđenje iz mrtvih* (2004), *Odbačen* (2006), *Turneja* (2008) i *Kako su me ukrali Nemci* (2011).

Marko Janketić, rođen 1983. godine u Beogradu. Diplomirao je glumu na dramskom odseku Akademije Umetnosti u Novom Sadu u klasi profesora Borisa Isakovića. Ostvario je uloge u predstavama: *Šuma* (Aleksandar Nikolajević Ostrovski), *Stendalov sindrom* (Terens Makneli), *Briljantin* (DžimDžejkobs/Voren Kejsi), *Javna ličnost* (Nebojša Romčević), *Pokojnik* (Branislav Nušić), *50 udaraca* (Tamara Baračkov), *Naši sinovi* (Vojislav Jovanović Marambo). Ostvario je uloge na filmovima: *Beli, beli svet*, *The Box*, *Praktičan vodič kroz Beograd sa pevanjem i plakanjem*, *Krugovi*.

Ermin Bravo rođen je 05. decembra 1979. godine. Zaposlen je na Akademiji scenskih umjetnosti u Sarajevu kao vanredni profesor na predmetu Gluma. Dobitnik je većeg broja internacionalnih i regionalnih glumačkih nagrada. Ostvario je značajne uloge u filmovima *U zemlji krvi i meda*, *Andeline Džoli* (2011); *Cirkus Kolumbija*, *Danisa Tanovića* (2010); *Na putu*, *Jasmile Žbanić* (2009); *Grbavica*, *Jasmile Žbanić* (2005); *Remake*, *Dina Mustafića* (2002). U pozorištu je ostvario veliki broj značajnih uloga u predstavama MTM-a iz Mostara, Jugoslovenskog dramskog pozorišta i Bitef teatra iz Beograda, kao i svih značajnih pozorišnih kuća iz Sarajeva (Kamerni teatar 55, SARTR, Narodno pozorište, Pozorište mladih).

Amila Terzimehić rođena je u Sarajevu 18. aprila 1988. godine. Od sedme do dvadesete godine bavi se ritmičkom gimnastikom u klubu „Bosna“. Bila je višegodišnja državna prvakinja, kao i olimpijska kandidatkinja 2004. godine. Godine 1998. izabrana je za najperspektivniju sportistkinju u BiH, a 2005. godine je primila Specijalno priznanje za razvoj sporta u Bosni i Hercegovini. Godine 2011. diplomirala je na Akademiji scenskih umjetnosti u Sarajevu, u klasi profesora Ermina Brava na predstavi *Murlin Murlo* (Nikolaj Koljada). Godine 2010. proglašena je za studentkinju generacije. Članica je Dance MESS Company. Igra u predstavama Sarajevskog ratnog teatra SARTR-a. Ostvarila je ulogu na filmu *Top je bio vreo*, reditelja Bobana Skerlića.

Aleksandar Latković studirao je u Beogradu i Parizu, usavršavao se u Breši i Sijeni. Od 2003. godine prvi je violončelista Beogradske filharmonije. U okviru svog matičnog orkestra gostovao je u Beču, Gracu, Strazburu, Ljubljani, Zagrebu, Dubrovniku, dok je pod vođstvom dirigenata kao što su Zubin Mehta, Uroš Lajovic i Muhai Tang učestvovao na turnejama u Italiji i Švedskoj. Od 2011. godine čelista je Gudačkog kvarteta Beogradske filharmonije. Kao gostujući član u Kamernom orkestru „Maler“ nastupao je u bečkom Muzikferajnu, na festivalima među kojima su Lucern, Baden-Baden, Eks-An-Provans, Betovenfest u Bonu i Oldboro u Engleskoj, u projektima koje su vodili dirigenti Klaudio Abado, Pjer Bulez i Daniel Harding. Saraduje i sa orkestrom BandArt koji vodi violinista Gordan Nikolić. Svirao je kao solista sa Beogradskom filharmonijom i orkestrom Skovran. Održao je resitale i kamerne koncerte na BEMUS-u, Čelo festu, na Kolarcu i u Sali Beogradske filharmonije. Takođe je nastupao u Parizu, Strazburu, Fontenblou, Val d'Izeru, Salzburgu, Utrehtu. Latković svira na violončelu Fransoa Kosan iz 1845. godine koje je vlasništvo Beogradske filharmonije.

Nebojša Janković diplomirao na FMU u Beogradu 2001., u klasi profesorke Sandre Belić. Tokom studiranja, bio je u klasi profesora Ištvana Varge, zatim u klasi profesorke Francois Jakovčić. Usavršavao se na majstorskim kursovima eminentnih profesora: Stanislava Apolina, Alexeja Seleznjova, Leonida Gorohova, Stephana Popova, David Starkweather. Bio je član kamernog orkestra „Dušan Skovran“, Beogradske Filharmonije, kamernog orkestra „Ljubica Marić“, simfonijskog orkestra „Le Temps des Gitanes“ Emira Kusturice, „Orkestra za svadbe i sahrane“ Gorana Bregovića. Član je kamernog orkestra „Žebeljan“ i kamernog orkestra „Metamorphosis“. Kao član navedenih orkestara, nastupao je sa svetski poznatim dirigentima i solistima: Zubin Mehta, Sir Neville Marriner, Muhai Tang, Uroš Lajovic, Thomas Sanderling, David Strange, Shlomo Mintz, Sreten Krstić, Stefan Milenković, Ištvan Varga, Rita Kinka, Vanessa Mae, Nigel Kennedy, ... Nastupao je na festivalima u Srbiji, Makedoniji, Crnoj Gori, Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj, Sloveniji, Švajcarskoj, Mađarskoj, Francuskoj, Nemačkoj, Holandiji, Maroku, Grčkoj, Poljskoj i Austriji. Istakao se sviranjem različitih muzičkih žanrova.

Biografije autorskog tima:

Željka Udovičić je rođena u Zagrebu. Diplomirala je na Pravnom fakultetu, a potom je završila i studije dramaturgije na Akademiji dramske umetnosti. Kao dramaturg potpisuje više od stotinu predstava i to u Hrvatskoj, Sloveniji, Nemačkoj, Mađarskoj, Italiji, Venecueli, Crnoj Gori, Kolumbiji, Srbiji i Bosni i Hercegovini. Pored toga bavi se prevodjenjem (npr. njen prevod *San ivanjske noći* V. Šekspira izveden je u ZKM-u u Zagrebu i u Crnogorskom narodnom pozorištu), pisanjem i adaptacijama romana za scensko izvođenje (npr. Kafkina *Amerika* u Sloveniji, Dumasova *Tri musketara* u Sloveniji i Hrvatskoj). Takođe, saradivala je na scenarijima nekoliko filmskih projekata. Bila je i umetnička urednica „Gavele“ u Zagrebu, pomoćnica ministra kulture Hrvatske, zatim zamenica sekretara za kulturu te samostalna umetnica. Trenutno je umetnička direktorica Zagrebfilma.

Božo Koprivica rođen je u Nikšiću. Diplomirao je Svetsku književnost na Filološkom fakultetu u Beogradu. Sa Robertom Rivelinjom napisao je knjige: *Volej i sluh* (1992), *Razgovori sa Borislavom Pekićem* (1993), *Kiš, Borhes i Maradona* (1996), *Dribling 1001 noć* (2006), *Samo bogovi mogu obećati* (2010). Igrao je epizodne uloge u filmovima: *Skoro sasvim obična priča*, reditelja Miloša Petričića i *Mala noćna muzika* Dejana Zečevića. Neme uloge. Bio je u najjužoj konkurenciji za nagradu (epizodu) na filmskim festivalima u Berlinu i Karlovim Varima. Živi u Beogradu. Navija za Partizan.

Draško Adžić je diplomirao na Fakultetu muzičkih umetnosti u Beogradu, na Katedri za orkestraciju i kompoziciju u klasi Isidore Žebeljan. Trenutno pohađa doktorske studije na istom fakultetu, a istovremeno je angažovan i kao saradnik u nastavi. Usavršavao se kod Hajnera Gebelsa, Najdžela Ozborna, Luke Frančeskonija, Migela Mere i drugih. Njegova dela izvođena su u Srbiji, Velikoj Britaniji, Nemačkoj, Belgiji, Holandiji, Austriji, Češkoj, Makedoniji, Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini.

Učestvovao je na evropskim festivalima kao što su Gaudeamus Music Week, ISA PragWienBudapest, Muzički Biennale Zagreb i BEMUS. Komponuje za pozorište, televiziju i film. Njegova primenjena muzika predstavljena je u okviru festivala kao što su Berlinale, Maifestspiele Wiesbaden, Fest, Bitef, Sterijino pozorje, MESS, Cinema City. Godine 2012. nagrađen je Sterijinom nagradom za originalnu scensku muziku. Nastupa kao pijanista, pevač i dirigent, interpretirajući svoja kao i dela drugih kompozitora. Povremeno je angažovan kao organizator koncerata savremene muzike.

Dragutin Broz rođen je 1952. u Strizivojnoj-Vrpolje. Pohađao je Akademiju Likovnih Umetnosti u Zagrebu. Kao pozorišni scenograf radi u Zagrebu, Mariboru, Tuzli, Novoj Gorici, Rijeci, Sarajevu, Skoplju, Podgorici, Beogradu... Sa Dinom Mustafićem do sada je saradivao na trinaest predstava. Scenograf i dizajner oko 150 emisija za HRT, B92, Kanal A, POP TV, TV SLO u razdoblju od 1985. godine do danas. Ima preko 150 realizovanih projekata.

Darinka Mihajlović diplomirala na Fakultetu primenjenih umetnosti u Beogradu, odsek scenski kostim u klasi profesorke Svetlane Cvijanović. Izlagala na više grupnih izložbi u zemlji i inostranstvu. Učesnica nekoliko internacionalnih radionica u oblasti novih vizualnih tendencija. Kao kostimografkinja je radila na pozorišnim predstavama: *Izopačeni* u režiji Andreja Nosova (Bitef teatar), *Hinkeman* u režiji Andreja Nosova (JDP), *BEN* u režiji Milana Neškovića (BDP), *Gospodin Biderman i piromani* u režiji Jovane Tomić (Atelje 212), *Per Gint* u režiji Nebojše Dugalića i Hane Selimović. Radila je i u Kruševačkom pozorištu kostim i scenografiju za predstavu *Lepotica Linejna* u režiji Miloša Jagodića. Radila je kao kostimograf i na više kratkometražnih filmova. Dobitnica nagrade fonda Aleksandar Tomašević za 2013. godinu.

Sonja Vukićević po zanimanju je balerina, koreograf i rediteljka. Kao član Baleta beogradskog Narodnog pozorišta odigrala je celokupan klasični i neoklasični repertoar. Najznačajnije uloge ostvarene u matičnoj kući: Mirta u *Žizeli* (koreografija Leonid Lavrovski), Darinka u *Darinkinom daru* (kor. Vera Kostić), Debora u *Golemu* (kor. Dimitrije Parlić), Afrodita u *Trijumfima Afrodite* (kor. Šparemblek), Kapetan Kuka u *Petru Panu* (kor. Vera Kostić), uloge u baletskim predstavama *Popodne jednog fauna* (kor. Duško Trninić), i *Ohridska legenda* (kor. Dimitrije Parlić), kao i baletski divertisman u operi *Karmen*. Sve ove uloge su nagrađene. Radila je koreografije za dramske predstave koje su režirali vodeći reditelji bivše i sadašnje Jugoslavije. Saradivala je i sa stranim rediteljima: K. Džonson (*Kralj Lir*), M. Hoker (*Natio*), Roman Viktjuk... Od sredine devedesetih počinje samostalnu koreografsku i rediteljsku karijeru.

O HARTEFAKTU:

Hartefakt je regionalna produkciona platforma koja podržava savremeno stvaralaštvo i angažovanu umetnost. Kao fondacija, kroz svoj rad Hartefakt podržava i podstiče umetnike na regionalnu i međunarodnu saradnju stvarajući uslove za razvoj savremene produkcije. Hartefakt svojim radom podstiče saradnju među instiucijama i organizacijama kulture iz javnog, privatnog i civilnog sektora. Od 2009. godine uspešno saraduje sa Bitef teatrom u okviru različitih produkcija, pružajući podršku razvoju ove kuće. Prethodne produkcije: *Hipermnezija* (r. Selma Spahić), *Radnici umiru pevajući* (r. Anđelka Nikolić), *Izopačeni* (r. Andrej Nosov), *Prst* (r. Ana Tomović), *Grebanje ili kako se ubila moja baka* (r. Selma Spahić).

Hartefakt posebno neguje i podstiče rad savremenih regionalnih autora i bijenalno raspisuje konkurs za savremeni dramski tekst. Hartefaktove produkcije dobile su preko 30 domaćih i međunarodnih nagrada.

O BITEF TEATRU:

Od svog osnivanja 1989. godine, misija Bitef teatra bila je širenje uticaja Bitef festivala u našoj sredini, otkrivanje novih pozorišnih tendencija, kao i pružanje prostora umetnicima čiji rad predstavlja iskorak iz tradicionalnih i utvrđenih granica scenskog izraza. U sezoni 2014/2015 *JUBILEJ*, u kojoj slavi 25 godina svog postojanja Bitef teatar nastavlja svoju dvostruku repertoarsku misiju. Sa jedne strane, Bitef nastavlja da razvija plesni teatar i unapređuje Beogradsku plesnu scenu kako kroz razvoj i produkcije Bitef dens kompanije, tako i kroz brojna gostovanja domaćih i stranih plesnih produkcija. Sa druge strane Bitef teatar uspešno razvija i širi platformu novog, angažovanog dramskog stvaralaštva.

O KAMERNOM TEATRU 55:

Kamerni teatar 55 osnovao je 1955. godine u Sarajevu veliki pozorišni reditelj, producent i teoretičar, Jurislav Korenić, u traganju za novim teatarskim izrazom, te iz potrebe za drugačijim teatarskim profilom od onoga koji je preovladavao u većini pozorišta tadašnje Jugoslavije. Taj novi, inovativan i tragalački pristup u teatarskoj produkciji predstavljao je stremljenje prema evropskoj avangardi toga vremena. Tokom godina, ovaj teatar je stekao veliki ugled koji je prevazišao granice Bosne i Hercegovine kao teatar visokih umjetničkih standarda sa izuzetnim glumačkim ansablom.

Kamerni ima stalni ansambl od 20 glumaca, ali vrata pozorišta su uvijek bila, i ostala, otvorena za gostujuće umjetnike, vrhunske glumce, reditelje, pisce, kako domaće tako i internacionalne. Uloga Kamernog teatra 55 je u pomirenju i približavanju naroda, te u uspostavljanju saradnje i razmjene sa kolegama u drugim zemljama i kulturama.

heartefact.org

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
АУТОНОМНА ПОКРАЈНА ВОЈВОДИНЕ
Влада АП Војводине

Hemofarm
Fondacija

